

Ian Parker: **Psychoanalytic Culture. Psychoanalytic Discourse in Western Society.** London: Sage Publ. 1997

Anmeldt af *Carsten René Jørgensen*, ph.d.-stipendiat ved Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.

Siden Freuds socialpsykologiske og kulturkritiske skrifter i begyndelsen af dette århundrede ("Totem og Tabu", "Kulturens byrde", "Massepsykologi og jeg-analyse", "Manden Moses og den monoteistiske religion") har psykoanalysen ydet en række betydelige bidrag til forståelse og kritik af den moderne vestlige kultur. Specielt i Tyskland og Frankrig har psykoanalysen haft en stærk socialpsykologisk og kulturkritisk stemme. I Danmark er denne tradition fornemt præsenteret ved Steen Visholms psykoanalytisk funderede socialpsykologi.

Fra et primært socialkonstruktivistisk udgangspunkt har Ian Parker i sin bog stillet sig selv den spændende og svært relevante opgave at skabe en form for overblik over, hvorledes psykoanalysen kan belyse den vestlige kultur og ikke mindst det moderne vestlige menneskes egen forståelse af sig selv og sin samtids kultur. Hovedpointen i Parkers teoretiske udgangspunkt er, at fordi psykoanalysen er blevet en så central del af den moderne vestlige kulturs tankegods og selvforståelse, at den i en vis forstand selv er med til at strukturere de kulturelle fænomener, kan den efterfølgende bidrage til at afdække og "forstå" de selvsamme fænomener. Psykoanalysen er både låsen og nøglen i døren ind til den moderne vestlige kultur. Psykoanalysen betragtes som et kulturprodukt eller en konstruktion (ideologi), som ikke kan fortælle noget om, hvordan menneskets psykologi og kulturen "i virkeligheden" ér.

Når Parker iagttager, at der i dag er en udbredt følelse af, at psykoanalysen er en "sand" teori, mener han ikke, dette er udtryk for, at psykoanalysen har været istand til at beskrive og forstå dele af en relativt uafhængigt eksisterende psykologisk og kulturel virkelighed. I kraft af sin centrale placering i den vestlige kulturs udlægning af verden er psykoanalysen med til at skabe rammerne for det moderne vestlige menneskes mulige narrativer om sig selv og sin kultur. Når vi således får en oplevelse af genkendelse og ny indsigt ved tilegnelse af den psykoanalytiske teori, mener Parker, at dette hænger sammen med, at psykoanalysen så at sige hjælper os til at afdække de spor, som den selv har været med til at lægge ud. Samtidig trækker psykoanalysen på talrige kulturelle a priori, som ikke nødvendigvis er gyldige til andre tider og i andre kulturer. Selv om jeg personligt er svært uenig i udgangspunktet for Parkers rejse ind i psykoanalysens kulturkritik, har han lagt en spændende rute med enkelte højdepunkter.

Bogen former sig som en tour de force igennem psykoanalytiske bidrag til den moderne og postmoderne kulturs selvforståelse, ligesom der redegøres for, hvorledes psykoanalysen har udviklet sig i intimt samspil med en række andre centrale strømninger i den moderne vestlige kultur, så som surrealismen, marxismen, den darwinistiske udviklings- og evolutionsforståelse, udviklingen i forståelsen af den menneskelige seksualitet og forskellige romantiske forestillinger om det "oprindelige", "uspolerede" og "uskyldige" liv, som ødelægges ved mødet med den moderne kultur.

Parker bevæger sig i et meget højt tempo og giver sig ikke tilstrækkelig tid til at gå i dybden med de mange introducerede problemstillinger og antydninger af, hvorledes dele af den psyko-

analytiske teori, som ikke eksplicit fokuserer på kulturelle fænomener, kan kaste lys på fænomener i den (post)moderne vestlige kultur. Modsat den psykoanalytiske metode, som netop giver sig tid og forsøger at gå i dybden med enkelte centrale temaer, bevæger Parker sig hovedsageligt på overfladen af en meget bred vifte af fænomener, så som gruppens socialpsykologi, de religiøse ideer og systemers bidrag til gruppens indre samling, forståelse af “ydre” og “indre” krige, fremmedgørelse i den moderne vestlige kultur, og hvorledes kulturelle fænomener præger menneskets “anden natur” (ved siden af den biologisk givne natur) osv. Man fornemmer, at forfatteren faktisk har en del mere at sige om de berørte problemstillinger, og det er derfor både frustrerende og anledning til en del åndenød, at han i den grad skøjter hen over feltet. Hertil kommer, at Parker selv leverer en række eksempler på, hvad man må betragte som psykoanalytiske overfortolkninger af kulturelle fænomener. For eksempel når han ser en annoncekampagne for British Telecom, der formidler budskabet, at det er godt i sig selv at tale, som udtryk for hvorledes psykoanalysen - med sin primære vægt på talen - gennemsyrrer alle dele af den moderne vestlige kultur.

Bogens sidste tredjedel, hvor forfatteren fokuserer på, hvad han kalder “post-teorier”; moderne psykoanalytiske eller psykoanalytisk inspirerede bidrag til at afdække den postmoderne kultur, er væsentligt mere inspirerende og mindre overfladisk - måske fordi forfatteren hér for alvor er på hjemmebane med referencer til bl.a. Zizek, Kristeva og Lacan. Psykoanalysen forsøges afgrænset som et specifikt moderne vestligt projekt - bl.a. kendetegnet ved sin gennemgående idé om, at overfladen er udtryk for og determineret af en bagvedliggende (indre, skjult) virkelighed eller struktur. Endvidere peges på psykoanalysens tidstypiske forsøg på ad fornuftens og rationalitetens vej at afdække, hvordan realiteten/virkeligheden “i virkeligheden” ér og hænger sammen. Ligesom Rorty har peget på, at den moderne filosofi så sig selv som et “mirror of nature”, så mener Parker, at den moderne psykologi troede sig istand til at spejle og måle menneskets adfærd. Begge projekter afvises med henvisning til, at de hviler på illusionen om et værdineutralt og privilegeret perspektiv på verden.

I en sociologisk udlægning af psykoanalysens opståen argumenteres for, at psykoanalysen som kulturdannende, kulturbevarende, kulturkritisk og kulturforandrende teori er udsprunget af og intimt forbundet med den moderne vestlige kultur. Der åbnes hér for den ganske omfattende diskussion af forholdet imellem natur og kultur i menneskets psykologi - og han ser øjensynligt helt bort fra betydningen af, at de psykoanalytiske idéer altovervejende er udviklet af psykoanalytikerens terapeutiske møde med det enkelte menneske, som efterfølgende har givet anledning til refleksioner over menneskets psykiske fungeren.

I tråd med sit socialkonstruktivistiske udgangspunkt er det Parkers implicite budskab, at næsten alt er kultur (uden klar afgrænsning af, hvad der ikke er kultur), og at alt er bundet og determineret af sproget og af vores valg af perspektiv eller fortolkningssystem i tilgangen til verden. Når han ser, at vor kulturs dominerende narrativer og kulturprodukter (reklamer, film og andre fiktionsformer osv.) er mættet af psykoanalytiske idéer, mener han, at dette er udtryk for, at vi altid allerede befinder os i en psykoanalytisk diskurs - og ikke at psykoanalysen og vore fortællinger om os selv og alment menneskelige konflikter, udviklingstemaer osv. hver på deres måde har været istand til at indfange en lille flig af sandheden om den menneskelige psykologi. Parker tillægger psykoanalysen værdi som en “konstruktion” til belysning af den menneskelige psykologi i den moderne vestlige kultur. Han mener nok, at psykoanalysen kan afdække men-

neskets “anden” kulturelt determinerede natur, men ikke menneskets egentlige natur - som ifølge Parker (og hans anti-realistiske baggrund) i en vis forstand slet ikke findes.

Trods væsentlige forbehold over Parkers teoretiske grundlag - og at han til tider er på tynd is i sin fremlæggelse, fortolkning og kritik af psykoanalysen - vil hans bog antagelig være relevant for læsere indenfor socialpsykologi, kulturteori og postmoderne teori.